

A RÉGI MAGYARORSZÁGI ÍRÓK NEMZETI HOVATARTOZÁSA

Mely írók, mely művek tartoznak bele egy-egy nemzeti irodalom kereteibe? Mit kell tartalmaznia az egyes nemzeti irodalomtörténeteknek? Ezekre a kérdésekre könnyű felelni akkor, ha egy író öntudatosan vallja valamelyik nemzethez, illetve nemzeti irodalomhoz való kizárólagos tartozását és azt műveiben határozottan kifejezésre is juttatja. Ilyesmire azonban csak a megszilárdult, kifejtett nemzeti társadalmakban kerül sor, vagyis az irodalom fejlődésének már egyértelműen nemzeti fázisában. A nyugat-európai irodalmakban a reneszánsz óta, a kelet-európaiakban pedig a XIX. századtól kezdve ritkán jelent problémát annak eldöntése, hogy egy-egy írónak melyik irodalom történetében van a helye. Bár itt sem árt az óvatosság. Például Franz Kafka végső fokon talán osztrák írónak tekinthető, de nem maradhat ki egy német irodalomtörténetből sem, sőt bajos volna elképzelni olyan komoly cseh irodalomtörténetet, mely hallgatással mellőzné Kafka s általában a prágai német írók munkásságát.

A nemzeti irodalom végleges kialakulását megelőző korszakokban, vagyis a középkorban, illetve Közép- és Kelet-Európában egészen a XVIII. század végéig már sokkal nehezebb a kérdés eldöntése. Az esetek nagyobb részében az írók nemzeti, illetve irodalomtörténeti hovatartozása ekkor sem kérdéses, hiszen soha senki nem vitatta, hogy pl. Kochanowski lengyel, Pázmány magyar, Gundulić horvát író, minthogy tapasztalati alapon magától értetődő dolgokról van szó. Ha azonban általános elvet, a valamelyik irodalom kereteibe való besorolás döntő kritériumát, vagyis a vitás eseteket eldöntő szempontot keressük, akkor menten kiderül, hogy ilyen nem találunk. Hiszen sem a művek nyelvét, sem az írók nemzeti származását, sem a működésük színteréül szolgáló államterületet, sem pedig írói munkásságuk szellemi, kulturális környezetét nem tekinthetjük egyedüli és perdöntő meghatározó tényezőnek. Vegyük Janus Pannonius esetét. A nyelv alapján kizárólag az egyetemes latin irodalomban van a helye; származása szerint — úgy tűnik — horvát író; költészetének jellege, stílusa, környezete alapján szerves része az itáliai humanista poézisnek; mint Magyarország egyik vezető államférfia, Mátyás király és a magyar nemesség politikai törekvéseinek szószólója viszont magyar költő. A múlt nacionalista szellemű irodalomtörténetírása az ilyen esetekben hol az egyik, hol a másik szempontot rángatta elő, aszerint, hogy melyik segítségével lehetett az egyes írókat kizárólag az egyik vagy a másik irodalomba besorolni.

A kérdés megoldásához akkor jutunk közelebb, ha a nemzeti irodalmat nem leltárnak tekintjük, amelybe a kicsinyes nacionalizmus szempontjai szerint besorolunk nagy kirekesztünk írókat, irodalmi alkotásokat, hanem ha egy, a társadalom bizonyos fejlett fokán megjelenő, történetileg alakuló és változó organizmusnak tartjuk. A nemzeti irodalom egy nemzeti társadalom irodalmi produktuma, s minént az egyes nemzeti társadalmak bonyolult és hosszú történeti folyamat eredményeképpen jöttek létre, éppen úgy a nemzeti irodalmak is. Ebből következik, hogy mielőtt ez a fejlődés eljutott a tetőpontjáig, a nemzetek kikristályosodásáig és éles elkülönüléséig, a határvonalak gyakran igen elmosódtak. A nemzeti irodalmak előtörténetében, régebbi korszakaiban ezért nem tehetünk mást, mint hogy a nemzetek előzményének tekinthető közösségek, vagy társadalmak irodalmi természetét vegyük számba, tekintet nélkül a nyelvi, származási, vagy területi szempontokra.

Ha azt az elvet vesszük alapul, hogy egy irodalom története valamely közösség, társadalom irodalmának a történetével azonos, akkor nyelvi szempontból élesen elkülönül a nemzeti korszak az azt megelőzőtől. Míg a nemzetté válás befejezésétől kezdve a társadalom irodalmi produktuma szinte kizárólagosan nemzeti nyelvű, addig azt megelőzően ez távolról sincs így. Az egyes népek középkori irodalmának a történetét lehetetlen úgy megírni, hogy abban ne kapjanak helyet a latin — vagy ógyházi szláv — nyelvű alkotások. A nemzeti irodalom formálódásában ugyanis a latin nyelvű művek gyakran semmivel sem kisebb szerepet töltenek be, mint az anyanyelvűek. Mert igaz ugyan, hogy a kezdetben botladozó anyanyelvű írásbeliség fejlődik idővel olyan színvonalra, hogy egy nemzeti irodalom nyersanyagává, egyedüli kifejezőeszközévé váljék, de másrészt a nemzeti eszmék, a nemzeti öntudat első jelentkezései gyakran az illető ország latin nyelvű irodalmában tűnnek föl legkorábban. A középkorban és részben a reneszánsz-korban, — sőt Kelet-Európában még a barokk egész periódusában is — latin nyelvű és anyanyelvű irodalom együttesen elégítették ki a társadalom szükségleteit, s fejezték ki annak igényeit. Egy nemzet irodalomtörténetének keretei szempontjából pedig ezt kell döntőnek tekintenünk.

Az olasz irodalom kezdeteit illetően nem fogadható el például az a hagyományos tézis, mely szerint az olasz irodalom története csak a XIII. században kezdődött, amikor a legelső anyanyelvű irodalmi alkotások megjelentek. A Karoling-birodalom romjain kialakuló új civilizációk, a majdani francia, olasz stb. nemzeti kultúrák előzményei ugyanis egyidőben indultak fejlődésnek a X—XI. században. Csak hogy Itáliában a latin tradíció fokozott jelenléte következtében az alakulóban levő olasz társadalom még a XI—XII. században is latin nyelven fejezte ki magát irodalmilag, nem pedig a beszélt nyelven. Ugyanígy a magyar irodalom történetét sem lehet az 1200 körül keletkezett, legkorábbi ránkmaradt nyelvemlékkel kezdeni, mint-hogy a XI—XII. században egymás után keletkeztek már latin nyelven legendák, himnuszok a magyar szent királyokról, illetve történeti művek a magyarok tetteiről. Ezek a latin írások az uralkodóház, illetve a korai magyar feudális társadalom és egyház igényeit elégítették ki; szerepük, jelentőségük az egyetemes középkori latin irodalomban elenyésző, a magyar irodalom alakulása szempontjából viszont annál fontosabb. Miként a nyugati kereszténységhez tartozó valamennyi irodalomnál a latin műveknek, így több szláv irodalom és a román esetében az ógyházi szláv nyelvű munkáknak van fontos szerepük a nemzeti irodalom előtörténetében. Sőt egyes szláv irodalmaknak, mint pl. a csehnek a középkori történetébe a cseh nyelvű írások mellett latin és ógyházi szláv művek egyaránt beletartoznak.

Az internacionális, holt nyelveken írt irodalmi alkotások azonban nem köthetők mindig kizárólag egyik, vagy másik nép irodalmához. Hiszen a latin, illetve ógyházi szláv nyelv használatára éppen azért került sor, hogy az írók több néphez szólhassanak, több ország egyházi, művelődési igényeit elégíthessék ki egyszerre, vagy pedig sok nemzetiségű országok politikai, állami szükségleteinek tegyenek eleget. Éppen ezért semmi különös sincs abban, ha ugyanaz az író, ugyanaz a mű több nép irodalomtörténetében egyaránt szerepel. Ha a régi századok írói sok esetben nem különültek el nemzetileg, akkor történetietlen hamisítás ezt utólag keresztülvinni az irodalomtörténetekben. Círill és Metód munkássága például nem tekinthető csupán az egyik, vagy a másik szláv irodalom részének. Nyilvánvaló, hogy egyaránt beletartozik a bolgár, a szlovák, a cseh stb. irodalmak történetébe.

Igen tanulságos ilyen szempontból a régi Magyarország latin irodalmának a kérdése. A polgári nemzetek létrejötte előtt a rendi, politikai, állami, egyházi keretek erősebb társadalomformáló tényezők voltak, mint az etnikai és nyelvi adottságok. Minthogy a régi Magyarország hosszú ideig tartóan fennálló politikai képződmény volt, a feudális korszakban kialakult egy magyarországi társadalom az ország többnyelvűsége ellenére is. Az állami, politikai, rendi keretek egységbe vonták a különböző nemzetiségeket, akiknek írói, akár magyarok voltak, akár mások, nem nemzeti, hanem állami, illetve rendi, vagy egyházi keretek között dolgoztak, s gondolkodásukat is ez utóbbiak határozták meg. Létrejött így egy olyan latin nyelvű irodalom,

mely közös produktuma a régi Magyarországon élt népeknek, közös elődje, kulturális köröksége az egykori állam területén kisarjadó későbbi nemzeti irodalmaknak.

Ennek a „magyarországi” irodalomnak nemcsak a nyelve volt egységes a latinnak a révén, de a különböző nemzetiségű írók ugyanazt az állami, rendi, „hungarus” (nem magyar!) tudatot is képviselték. Sőt nemcsak az itt élő népek, de egyes külföldről ideköltöző német, olasz stb írók is szervesen beilleszkedtek ennek a magyarországi irodalomnak a kereteibe. A középkor folyamán árnyalatnyi különbséget sem fedezhetünk fel „nemzeti” szempontból egy magyar származású krónikás, egy, az Árpád-házi királyok szolgálatában álló német legendairó, a Hunyadiak valamelyik horvát humanistája, vagy pedig Mátyás egyik olasz történetírójának felfogása között. Ugyanis egyik sem nemzeti törekvéseket képvisel, hanem egy feudális állam, illetve dinasztia szolgálatában áll, s egy ennek megfelelő állampatriotizmusnak ad hangot. Ha pedig az illető író magas egyházi vagy állami funkciót tölt be, vagyis része, tagja az uralkodó osztálynak, akkor nemzetiségére való tekintet nélkül magáénak vallja annak rendi tudatát, rendi ideológiáját. Jó példa minderre a már említett Janus Pannonius (1434—1472), akiért a magyar, a horvát és az olasz irodalomtörténet egyaránt versengett.

E nagy költő származására nézve valószínűleg horvát, tizenkét évig tartó itáliai tartózkodása során, mint nagy humanista mestere, Guarino da Verona írja róla, „erkölceiben olasz” lett, végül mint pécsi püspök és Mátyás alkancellárja, s a magyar kulturális élet vezető személyisége Magyarország első nagy költője. Mindez számára a legcsekélyebb problémát sem okozta, mint-hogy nem gondolkodott nemzeti kategóriákban. Hazájának Pannoniát tekintette, nem látva különbséget az egykori római provinciának a Drávától délre és a Drávától északra elterülő része között. A horvát és magyar Pannonia számára egy haza, egy ország; második hazája Itália volt. Írni nem írt se magyarul, se horvátul, se olaszul, csupán latinul; s nem is nevezte magát se horvátnak, se magyarnak, se olasznak, csak „pannonius”-nak. Mikor egyik epigrammájában békéért könyörög a pannonok számára („Jam parce fessis, quaeso, Pannoniis Pater”), akkor éppúgy gondol a horvátokra, mint a magyarokra.

Az elmondottakkal látszólag ellentétben áll, hogy egy alkalommal Janus Pannonius a hunok közé sorolja magát. *De inundatione* című hatalmas elégiájában olvashatjuk ezt a sort: „Sin Hunni luimus communia crimina soli.” Érdekes, hogy a vers modern horvát fordításából a „Hunni” szó kimaradt: „Ako samo mi moramo otkupiti grijehe svijete.” (Lásd Ivan Česmički: *Pjesme i epigrama*. Zagreb, 1951.) A fordító talán arra gondolt, hogy a magyarok vélt őseire, a hunokra való utalással a költő megtagadja horvát származását. Pedig erről szó sincs. A hunok és a magyarok azonosságáról szóló középkori történetkoncepció a magyar állam uralkodóosztályának, a nemességnek az öntudatát volt hivatva emelni, ez a nemesség pedig korántsem állt csak magyarokból. Egy rendi, nem pedig nemzeti tudatról van itt szó, s míg a magyar paraszt nem számított hunnak, addig a nem magyar nemzetiségű báró éppúgy hunnak tekintette magát, mint magyar osztályostársa. S bár kétségtelen, hogy ez a nagyhatalmi gőgöt kifejező hun öntudat erős idegenellenességgel párosult, a magyarországi nemzetiségek, illetve a magyarokkal államszövetségben élő horvátok, pontosabban a közülük kikerült urak és nemesek, sohasem számítottak a hun eredetével kérkedő rend szempontjából idegennek. Mátyás király uralkodása idején pedig már egyenesen dinsztatikus ideológiává fejlődött a magyar államnak Attila országa örököséként való felfogása, s magát Mátyást is előszeretettel nevezték „secundus Attila”-nak. Mi sem természetesebb tehát, minthogy a „pannoniai” származású, a magyarországi feudális uralkodóosztály vezető köreibe emelkedett, s Mátyás közvetlen munkatársai közé tartozó Janus magát is a hunok közé számítja.

El lehetne ezek után dönteni, hogy Janus Pannonius melyik irodalomnak a kizárólagos sajátja? Nyilvánvalóan nem. Munkássága beletartozik mind a magyar, mind a horvát irodalom történeti folyamatába, sőt egy kissé még az olaszéba is. S ugyanígy kell eljárjunk a magyarországi latin irodalom legtöbb képviselőjével. A főművét Magyarországon író Antonio Bonfini (1427—1503) nem hiányozhat az olasz irodalom történetéből, de nem hiányozhat a

magyarérból sem, hiszen Mátyás megbízásából írt magyar története az egész későbbi magyar nemzeti történetírás alapja lett. Arra is van példa, hogy egy író határozottan vallja magát előbb az egyik, utóbb egy másik haza fiának. A félig horvát, félig olasz családból származó, de már Budán magyarnak született Dudith András (1533—1589), midőn élete későbbi szakaszában végleg Lengyelországba költözött, így nyilatkozott egyik versében:

Sarmatiam patriae antetulit charisque propinquis
Dudithus, Hunnorum forti de sanguine cretus
Virtutes gentis libertatemque sequutus.
Quare vale, o dulcis patria Hungariae, haec mihi nunc est
Haec patria, . . .

(P. Costil: André Dudith, humaniste hongrois. Paris 1935. p. 324.) A XVIII. század egyik legnagyobb magyarországi tudósa, a félig magyar, félig szlovák származású Béli Mátyás (1684—1749), aki élete nagy részében mint pozsonyi német lelkész működött és aki egyforma buzgalommal kutatta a magyar és a szlovák nyelv problémáit és igyekezett feltárni mindkét „hazai” nép történelmi múltját és eredetét, vajon tekinthető-e kizárólag szlovák, vagy kizárólag magyar írónak?

A régibb magyar irodalomtörténetírás történelemietlenül járt el, amidőn ezt a magyarországi latin irodalmat teljesen a magyarság számára sajátította ki, azt kizárólag a magyar irodalom történetéhez tartozónak tekintette. De ugyanígy téves és elhibázott minden olyan törekvés is, mely az ellenkezőjére törekszik, s az adott esetekben Janus Pannoniust elsősorban horvát, Béli Mátyást csak szlovák írónak tekinti, s Bonfinit egyedül az olasz, Dudith-ot csupán a lengyel irodalom történetéhez sorolja. Ami a maga korában nem különült el nemzeti szempontból, ami közös örökség, azt az utókornak sincs joga egyik vagy másik nép kizárólagos tulajdonává minősíteni.

Míndez nem korlátozódik csupán a latin irodalomra, gyakran ugyanis az anyanyelven dolgozó régi írók nemzeti elkülönítése sem lehetséges egyértelműen. Ismét a soknemzetiségű régi Magyarországról hozhatok számos példát. A kolozsvári Heltai Gáspár (+1574) élete végéig öntudatos szásznak vallotta magát, magyarul is csak későn, kb. negyvenéves korában tanult meg, műveivel mégis a XVI. századi magyar próza mestere lett. A XVII. század derekén élő Beniczky Péter (1603—1664) magyar és szlovák költő egy személyben; a XVII—XVIII. századi kéziratok énekeskönyvekben pedig magyar, latin, szlovák, német, román énekek gyakran tarka összevisszaságban jelennek meg együtt. Az erdélyi szász, illetve magyar reformáció sodrában születtek meg az első román nyelvű nyomtatott könyvek, az ellenreformáció sikeréért munkálkodó, szlovák származású Szőlősy Benedek (1609—1656) pedig egyidőben rendezte sajtó alá a magyar, illetve szlovák nyelvű katolikus egyházi énekeket, mindkét gyűjteménynek a *Cantus Catholici* címet adva.

A legtanulságosabb azonban a két Zrinyi esete. A hagyományos horvát felfogás szerint mindketten horvátok, csak Miklós (1620—1664) sajnálatos módon magyarul írta irodalmi munkáit. A magyar nacionalista történetírás viszont mindkettőt magyarként szerepeltette, s fejcsoválva regisztrálta, hogy Péterből (1621—1671) mégis horvát író lett. Be kell vallani, hogy mindkét álláspont mellett lehetett bőven tényeket felsorakoztatni, de természetesen csak önkényesen kiválasztott tényeket. Hiszen a nemzeti apologetika sohasem az objektív igazságra törekszik, hanem egy eleve felállított tétel igazolására keres bizonyítékokat. A jelen esetben is erről van szó, ugyanis ha a tények összességét, rendszerét nézzük, akkor egy-kettőre kiderül, hogy az egész múltbeli vitának, s egyáltalán a kérdés ilyen felvetésének nincsen semmi értelme és jogsultsága.

A horvát Zrinyi család a XVI. század közepétől kezdve kétnyelvűvé vált, miután a család a török előnyomulás következtében északabbra fekvő, részben magyar etnikumú területen szer-

zett birtokokat. Ez nem egyedülálló jelenség, hiszen a XV. század vége óta valóságos népvándorlás indult meg a fenyegetett délről északra: a horvát és a délvidéki magyar nagybirtokosok, nemesek, sőt jobbagyok nagy számban költöztek védettebb vidékekre. A horvát arisztokrácia egy része teljesen összekeveredett ekkor a magyar főnemességgel; a Zrínyiekhez hasonlóan magyar családokkal házasodtak össze és kétnyelvűekké váltak a Keglevicsek, Draskovichok is, sőt ez utóbbiak közül többen magyar nyelven folytattak irodalmi munkásságot. Ha viszont egy magyar főnemes család Horvátországban szerzett birtokokat, mint az Erdődyek, akkor az viszont félig elhorvátosodott. Ugyanígy vált kétnyelvűvé számos magyar főúri család, akik a XVI. század folyamán Észak-Magyarországon, szlovák nyelvterületen szerettek új birtokokat. A nyelvhasználatát ugyanis nem elvi álláspont, nemzeti öntudat határozta meg, hanem a célszerűség, melyet praktikus szempontok, a környezet hatása, de legfőképpen a birtokok fekvése döntött el. Ez vonatkozik Zrínyi Miklósról és Péterre is.

Hogy ifj. Zrínyi György és Széchy Magdolna fiainak mi volt az anyanyelve, magyar-e, vagy horvát-e, nem tudjuk, de ez nem is fontos. Minden bizonnyal kora gyermekkorukban egyformán jól beszélték már mindkét nyelvet, később pedig írásban is egyformán használták. 1633. december 27-ről fennmaradt egy közös magyar nyelvű levelük Batthyány Ádámhoz, melynek felét Miklós, felét Péter írta. (Lásd: *A két Zrínyi Miklós körmendi levelei*. Kiadta Iványi Béla. Budapest 1943, 57–59.) Tökéletes magyarsággal írnak benne mindketten, sőt a 12 éves Péter stílusa még zamatosabbnak is tűnik, mint egy évvel idősebb bátyjé. Sajnos horvát levelük ebből az időből nem maradt fenn, de semmi kétség sem lehet afelől, hogy horvát rokonaikkal viszont ugyanilyen jó horvátsággal leveleztek. Hogy később Miklós mégis a magyar, Péter viszont a horvát nyelvet használta elsősorban, szóban és írásban egyaránt, annak nem valami eredendő hajlam, vagy eltérő nemzeti szimpátia volt az oka, hanem egyszerűen az, hogy az osztozkodásnál Miklós kapta a család északi, muraközi birtokait, Péter viszont a déli, tenger-mellékieket. Így Péter tiszta horvát nyelvterületen, Miklós viszont vegyes lakosságú vidéken élte le élete nagy részét. S minthogy a Muraköz közjogilag és katonailag nem tartozott Horvátországhoz, Miklóst az országos politika, a dunántúli várak védelmének az ügye, a társadalmi kapcsolatok elsősorban magyar katona- és főúr-társaihoz kötötték. Nyelve így szükségképpen a magyar lett, s mint költő ezen a nyelven szólalt meg.

Zrínyi Miklós magyar író volt tehát, de végül is milyen nemzetiségű? A válasz egyszerű: magyar is, horvát is. Egyaránt büszke volt ő horvátságára és magyarságára. Ezt csak a múlt századi nacionalizmus látta összeférhetetlennek, ő nem. Ő egész természetességgel írta le *Török áfium* című munkájában az új állandó hadsereg felállítását sürgetve: „mindnyájunknak kell, akik magyarok, horvátok vagyunk ebben concurrálnunk”. Ez Zrínyi igazi állásfoglalása, s minden egyoldalúság téves.

Régebbi horvát tudósok előszeretettel idézték Zrínyi Miklósnak Ručić János zágrábi alispánhoz 1658-ban írt egyik leveléből ezt a mondatot: „Ego mihi conscius aliter sum, etenim non degenerem me Croatam et quidem Zrinium esse scio”. Ebből azt a következtetést vonták le, hogy noha magyar író volt, horvát nemzetiségűnek vallotta magát. Igen ám, csak hogy ugyanabban a levélben, néhány sorral lejjebb, legfőbb politikai ellenfelének, Lippay György érseknek adresszáva szavait, már így nyilatkozik: „non tu Ungarus es, nec nos tua natio”. Zrínyi magyarságának hangsúlyozása érdekében a magyar historikusok viszont hivatkozhattak a *Szigeti veszedelem* dedikációjára: „Dedicálom ezt az munkámat magyar nemességnek, adja Isten, hogy véretem utolsó csöppig hasznossan néki dedikálhassam”; vagy a prózai művek elé írt dedikációra, melyben azon kesereg, hogy „a magyar romlásának seculumjában” született, nem pedig olyan korban, mikor Isten „kegyelemmel volt a magyarokhoz és nem fordította volt orcáját őtőlök, hanem rettenetessé tette volt azoknak, akik most unalommal néznek reánk és csúfsággal említenek bennünket”; avagy, hogy a *Török áfium* elé ezt írta mottónak: „Ne bántsod a magyart!” Mindebből azt szűrtük le, hogy Zrínyi érzelmileg teljesen azonosult a magyarsággal. Ez igaz is, csak hogy éppilyen izzó szenvedéllyel szólott ő a horvát nép nevében is. Bizo-

KÖZLEMÉNY

Évesi Jutalmakra

lémia pályázatot ír ki a
terv kutatási főirányában
nyelvi juttalmazására

A pályázatnak tartalmaznia kell:

1. A pontosan kitöltött pályázati űrlapot (beszerezhető: az MTA Tudományos Testületi Titkárságán Bp. V., Münnich F. u. 7. sz. alatt, az egyetemek rektori hivatalaiban, továbbá akadémiai- és ipari kutatóintézetekben).

2. A kutatási eredményt tartalmazó tanulmányt (közlésre alkalmas kéziratot). Szükség esetén a kutatási főirányért felelős tárcák koordináló bizottságai adnak felvilágosítást arra nézve, hogy az adott pályamunka, tematikája alapján melyik főirányhoz tartozik.

A pályázatot (tanulmányt és pályázati űrlapot) 1973. június 30-ig kell a kutatóhely vezetőjéhez benyújtani, aki a pályázati űrlapra felvevői szakvéleményét, és a pályázatot július 15-ig továbbítja az Akadémia Tudományos Testületi Titkárságának.

Az előírt határidő után, vagy hiányosan, továbbá nem kellően rendezett alakban benyújtott pályázatok nem vehetők figyelembe. A már benyújtott pályázati anyagot kiegészíteni, vagy módosítani nem lehet.

A kutatási jutalmak kiosztására december hó második felében kerül sor.

A kutatási jutalomban részesített pályamunkákat az MTA — főirányért felelős tárcavélemények figyelembeyételével — szabadon hasznosíthatja.

Budapest, 1973. február 10.

A Magyar Tudományos Akadémia
Elnöksége

A távlati terv

Országos szintű kutatási főirányok

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA gondozásában

1. Szilárdtestek kutatása
2. Az életfolyamatok szabályozásának mechanizmusa
3. A közigazgatás fejlesztésének komplex tudományos vizsgálata
4. A szocialista vállalat

A NEHÉZIPARI MINISZTERIUM gondozásában

5. Biológiaiailag aktív vegyületek kutatása

Tárcaszintű kutatási főirányok (amelyek nem azonosak az országos főiránnyal)

A BELKERESKEDELMI MINISZTERIUM gondozásában

1. Lakossági fogyasztási, keresleti tendenciák
2. A kereskedelem fejlesztésének hosszútávú koncepciója
3. Vállalatok, szövetkezetek szervezetének és tevékenységének racionalizálása

Az EGÉSZSÉGÜGYI MINISZTERIUM gondozásában

1. Számítástechnika alkalmazása az orvostudományban és az egészségügyben
2. A lakosság védelme a természetes és mesterséges környezet (bioszféra) káros hatásaitól (főleg orvosi vonatkozásban)
3. Perinatalis mortalitás csökkentésére irányuló kutatás
4. Transzplantációs munkálatokat előkészítő kutatás
5. Tömegesen elterjedt betegségek epidemiológiájának kutatása

6. Daganatok etiópat
7. Sérülések patológiá
8. Radioizotópok orvosi
9. Genetikai kutatások

A KÖZPONTI F gon

1. Az ország természeti feltárása

A KÖZPONTI ST gon

1. Társadalmunk rétegeletmód változása

A MAGYAR ÉS SPORTSZÖVETS gon

1. A népesség fizikai tartása a testkultúr

A MAGYAR TUD gon

1. A számítástechnika tudományi alkalmazása
2. Az ember természeti a bioszféra megváltoztatásának javaslatok a további
4. Középtávú világszertelemmel a népgazd
5. A tudományos-tech történelmi folyamat viszonyai között. (radalomra való felkészülés.)
6. A társadalmi tudat szabadulás óta

ási főirányai:

e és terápiája
itása
azása

NI HIVATAL

ásainak kutatása és

KAI HIVATAL

ek alakulása és az

EVELESI
ZÁGOS TANÁCSA

k fejlesztése és fenn-
ível

OS AKADÉMIA

isai (kivéve az orvos-

tének védelme (főleg
npontjából)
latainak elemzése;

re
prognózis, különös
rvezés szempontjaira
radalom mint világ-
izmus és szocializmus
ányos-technikai for-
k tudományos meg-

fagyarországon a fel-

A MEZŐGAZDASÁGI ÉS ÉLELMISZERGAZDASÁGI MINISZTERIUM gondozásában

1. A kemizálás és a biológia alapösszefüggéseinek kutatása
2. A vízgazdálkodás alapösszefüggéseinek kutatása
3. A zöldségtermesztés biológiai és gépesítési alapjainak kutatása
4. A szőlőtermesztés biológiai alapjainak kutatása
5. Kertészeti növények genetikája és nemesítési módszereinek fejlesztése
6. A háziállatok fertőző és nem fertőző betegségei elleni védekezés komplex rendszabályait megalapozó kutatások
7. Hazai és külföldi növényfajták gyűjtése, megőrzése, cseréjük szervezése
8. A mezőgazdasági vállalatok ökonómiai kérdéseinek kutatása
9. Állami gazdaságok és termelőszövetkezetek vezetés fejlesztése
10. Az élelmiszergazdaság közigazdasági szabályozórendszerének fejlesztése
11. Az élelmiszergazdaság jelentőségének, makroökonómiai törvényszerűségeinek feltárása, tervezési módszereinek tökéletesítése
12. Főbb mezőgazdasági ágazatok ökonómiai sajátosságainak feltárása, továbbfejlesztése
13. A mezőgazdasági nagyüzemek vállalati mechanizmusának és gazdaságpolitikai üzemi hatásának vizsgálata
14. Az élelmiszergazdaság egyes ágazatainak fejlesztési koncepció kialakításához módszerek, prognózisok kidolgozása
15. Közigazdasági befolyásoló eszközök és módszerek hatásának vizsgálata (a mezőgazdaságban és élelmiszeriparban)
16. Korszerű vállalati szervezés és módszerek kutatása (a mezőgazdaságban és élelmiszeriparban)

A MUNKAÜGYI MINISZTERIUM gondozásában

1. A munka társadalmi, gazdasági összefüggései

PÁLY

1973

kutatási

A Magyar Tudományos
távlati tudományos kutatás
elért jelentős eredmény

A Magyar Tudományos Akadémia elnöke 1/1973. MTA—E (A. K. 3. sz. utasításnak megfelelően pályázhatnak tudományos kutatók és egyetemi oktatók, ill. kollektívák, továbbá kutatással foglalkozó más szakemberek függetlenül attól, hogy milyen munkahelyen dolgoznak.

A pályázatban — két évnél általában nem régebb — nyomtatásba megjelent tanulmánnyal vagy közlésre alkalmas kéziratral (kivételesen kutatási zárójelentéssel) lehet részt venni, függetlenül attól, hogy az adott kutatás a távlati terv keretében indult-e meg, vagy csak a munkafolyamán kapcsolódott hozzá.

A kutatási jutalom az eredmény jelentőségétől függően egyéni pályázó esetében 5000—15 000 Ft, kutatási kollektívák esetében 6000—25 000 Ft.

Nem részesíthetők a fenti jutalomban:

— az Akadémia tagjai, a kutatóintézetek igazgatói, a tanszék akadémiai kutatócsoportok vezetői;

— akik az adott kutatási tevékenységért a munkabéren és járulékokon kívül, illetve a már megjelent tanulmány szerzői díján kívül más ellenértékben (kutatási szerződési, szakértői, újírtási, szabadalmi, stb. díjban) részesültek;

— kutatási jutalomban már részesített, vagy ezzel kapcsolatban már érdemben elbírált pályamunkák, kivéve ha az elbírálás óta elért számottevő új tudományos eredményt tartalmaznak.

nyíték rá az a nemrég megtalált levele, melyet „a horvát nemzet” nevében, valószínűleg 1663-ban írt I. Lipót császárhoz. (Lásd: Irodalomtörténeti Közlemények 1962. 748—750.) Az eredetileg latinul írt levélben, melynek egyelőre csak egy olasz fordítása ismeretes, ezekkel a sorokkal fordul a magyar költő és horvát bán a „szent császári fölség”-hez: „Íme, a családok és népünk utolsó maradványai Fölséged lába elé borulva, aki képes fölemelni és a fölemelteteket gyarapítani vagy elnézni, hogy közel legyen a teljes és tökéletes megsemmisülés, Fölségednek átnyújtjuk ezeket a leveleket, amelyek igaz tanujelül szolgálhatnak a mi végső romlásunknak, és amelyekből Fölséged megértheti, mekkora dühösséget készül ránk okádni a mohamedán veszettség, és milyen tehetetlen gyűlölettel tekint Horvátország népére, és hogy mesterkedik gyökeres kiirtásán”. Nincs különbség Zrínyi szavainak érzelmi telítettségében, ha a magyar, vagy ha a horvát nép szószólójaként beszél!

A XVII. század e kiváló egyénisége, aki horvát is volt, magyar is volt egyszerre, irodalmi munkásságában sem volt kizárólag magyar érdeklődésű. Horvát könyvet ugyan alig találunk könyvtárának katalógusában, de magyart is csak néhányat, olvasmányai főként latin és olasz művek voltak. Ez utóbbiak közül azonban épp oly buzgón jegyzetelte Mauro Orbini *Il regno degli Slavi* című híres munkáját, melynek oly fontos szerepe volt a szláv népek öntudatra éberedésében, mint Bonfini és Istvánffy magyar törtékeit. Fő művének, a *Szigeti veszedelem*nek íráskor egyaránt támaszkodott magyar és horvát költői előzményekre, forrásokra. Öccse, Péter tehát olyan magyar remekművet ültetett át horvát nyelvre, melynek a genezisében egyforma része volt mindkét nép költői hagyományainak. A *Zrínyiász*, mint költői struktúra nem magyarítható, nem érthető meg kizárólag csak a magyar irodalom fejlődéséből. Nem olyan magyar mű, melyre „hatást gyakorolt” a horvát irodalom is, hanem olyan, amelyiknek a létrejöttében a horvát irodalomnak organikus része van. Zrínyi Péter művében ezért nem csupán egy magyar mű fordítását kellene látni, hanem mindkét irodalom közös gyermekének horvát varinsát is egyúttal. A magyar változat elsőbbsége annak köszönhető, hogy a Zrínyi testvérek közül a magyar nyelven író volt a nagyobb költői lángelme, Miklós zsenialitása kellett ahhoz, hogy e remekmű létrejöjjön. Ha úgy alakult volna életük sora, hogy az idősebb testvér kerül a tenger mellékre és Péter a Muraközbe, akkor a *Zrínyiász* alighanem horvátul született volna meg, s Péter lett volna a magyar változat szerzője. Ez persze már csak játékos kombináció és találgatás, de jól jellemzi a kérdés lényegét.

E néhány példa alapján azt hiszem levonható az a tanulság, hogy a polgári nemzeti mozgalmak kialakulásáig az irodalmakra nem szabad a nemzeti irodalom normáit ráerőltetni. A nemzeti irodalmak kialakulási folyamatában írók, művek gyakran több irodalom fejlődésének egyformán részei. Az irodalom tudományos vizsgálatához veszélyes dolog nemzeti egyoldalúság alapján közeledni. A nemzeti irodalomtörténeteket is csak minden nemzeti elfogultság és apologetika nélkül lehet jól, tudományos objektivitással megírni. A több irodalom történetébe egyformán besorolható írók kérdése a múltban a nemzetek közötti viták forrásaivá vált. Minden reményünk meg lehet rá, hogy az elfogulatlan jövőbeni kutatások során az együttműködés, az összetartozás, a közös munka segítője lesz.